

Hız. Peygamber (s.a.v.) Döneminde Başörtüsü

Ahmet ACARLIOĞLU*

Özet: İslam toplumu için Hz. Peygamber (s.a.v.) dönemi uygulamalarının hakikatine uygun bilinmesi, dinin emirlerinin anlaşılıp ruhuna uygun yaşanabilmesi adına büyük ehemmiyet taşır. Günümüz insanların anlamakta ve yaşamakta zorlandıkları başörtüsü emrinin Müslüman kadınlar için neden ve nasıl emredildiği, Müslüman kadınların toplumda dinlerini yaşamaları adına önemlidir. İslam'ın geldiği dönemde kadınlar başörtüsü kullanmıyorlardı. Onlar başlarına ancak aşırı soğuk ve sıcak havalardan korunmak için başörtüsü sararlardı. İslam'ın zuhurundan sonra toplumda gözle görülen en belirgin değişiklik kadınların tesettür maksadıyla başörtüsü kullanmaları olmuştur. Medine'de başörtüsü hususunda dikkat çekici husus başörtüsünün emredilmesinin de illeti olan hür kadınların cariyelelerden ayırt edilmesiydi. Çalışma boyunca başörtüsünün emredilmesinin yanında, sahabe kadınların nasıl bu emre sahip çıktıkları ve örtünmelerinin keyfiyeti de görülebilecektir.

Anahtar Kelimeler: Hz. Peygamber, Cahiliye, Kadın, Arap Toplumı, Başörtüsü.

Headcovers Of Women in The Companions Era

Abstract: It is important to delve into practical applications of Islam in the era of Prophet to understand and endogenise the principles of Islam and live accordingly. In today's world, as people having difficulties to understand the rationale behind headcovering, it is important to unearth the motivation for headcovering so that the position of women in the society and the paving the way for practising Islam safely for themselves can be understood. Women did not use scarf in the early Islamic period except in the days of heavy cold or hot weather. With Islam, women started to use scarf as a religious practice; thereby, a significant change occurred in the societal norms. In Medina, it was important to recognize that the scarf signified to differentiate between women and female servants (*jariyah*). This study, accordingly, aimed at the rationale behind the headcovering command, women's response to it and its dimensions.

Key Words: Prophet Muhammad, Jahiliyya, Women, Arab Society, Headcovers.

Giriş

İslâm diniyle beraber kadının hayatında meydana gelen değişikliklerin bir tanesi de başörtüsü olmuştur. Kur'an-ı Kerîm'de yer alan "...Mü'min kadınlara da

* Arş. Gör. Dr. İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü. ahmetacarlioglu@gmail.com

söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. (Yüz ve el gibi) görünen kısımlar müstesna, zînet (yer)lerini göstermesinler. Başörtülerini ta yakalarının üzerine kadar salsınlar. ...”¹ ayet-i kerimesiyle Müslüman kadınlara başlarını örtmeleri emredildi.

İlgili ayetlerde kadının niçin örtünmesi gerektiği gerekçeleri ile açıklanmıştır. Zikredilen bu ayet-i kerime hem Müslüman erkeklere hem de Müslüman kadınlara gözlerini haramdan korumalarını, ırzlarını muhafaza etmelerini emretmektedir. Başörtüsü emrinin başında bunların zikredilmesi, iffeti korumak ve takva dairesinden ayrılmamak için dikkat etmek gerektiğini, ayrıca kadınların da bu istenenlere ulaşmak için Allah'ın kendilerine verdiği zinetleri korumak adına başlarını örtmelerini emretmektedir. Başörtüsünün birçok hikmetleri bulunmaktadır. Bunların arasında karşı cinsle şehveti engelleme ve onun zararlarından korunmanın yanında daha birçok mefsetten uzak durma bulunmaktadır.²

Bu ayet-i kerimenin iniş sebebi olarak geceleri hacet gidermek için açık alana çıkan kadınları münafıkların rahatsız etmeleri sayılır. Muhacir kadınlar Medine'ye hicret ettiklerinde zor bir hayat yaşamaktaydılar. Fâsik kişilerin böyle bir davranışa tevessül edebilmesi kadınların cariye mi yoksa hür mü olduğunu ayıramamalarındandı. Kadınları rahatsız edenler örtülü kadınlara yaklaşıyor-ken, diğerlerini ise taciz ediyorlardı. Şayet bu kadınlar kendilerine laf atan kişilere olumlu cevap verirlerse, onlara ecirlerini vererek onlarla temasta bulunuyorlar; kadın iffetli ve hür ise ona yaklaşmıyorlardı. Müslüman kadınlar karşılaştıkları bu durumu kocalarına onlar da Hz. Peygamber'e anlattılar. Allah yaşanan benzer olaylardan sonra bu ayet-i kerimesini indirdi. Bu ayet-i kerimeden sonra artık kötü niyetli bu insanlar hür ve iffetli kadınları rahatsız edemediler.³

Alimlerin tartıştıkları hususların başında kadının örtünmesinin keyfiyeti/nasıl olacağı gelmektedir. Bunlardan bazıları kadınların yüzlerini örtmeleri ve sadece gözlerinin gözükmeye şekline olması gerektiğini söylerler. İbn Abbas (r. anhümâ) ayet-i kerimede, “Kadınların cilbablarını üzerlerine almalarının” vurgulanmasından maksadın, onların tesettürde şiddetli olmaları gerektiğidir, der. Ayrıca Allah bu ayet-i kerimesiyle hür kadınları cariyelere benzemekten

¹ Nur 24/31.

² Muhammed Hüseyin Ebu Yahya, *Nizamü'l Üsra fi'l İslâm*, Amman, t.y., s.142.

³ Mukâtil, Ebu'l Hasan Mukâtil b. Süleyman b. Beşir el-Ezdi el-Belhi (ö.150/767), *Tefsirü Mukâtil b. Süleyman*, tahk. Abdullah Mahmud Şehate, Darü İhyâü't Türa, c. 3, 1.Baskı, 1423, Beyrut, s. 507; et-Taberî, Muhammed b. Cerir b. Yezid b. Kesir Ebu Cafer et-Taberî (ö.310/922), *Camiül Beyan fi Te'vili'l Kur'an*, tahk. Ahmed Muhammed Şakir, Müessesetü'r Risâle, c. 20, Birinci Baskı, s. 324; el-Vahidi, Ebi'l Hasan Ali b. Ahmed el-Vahidi en-Nisaburi, *Esbâbü'n Nüzûl en-Nasih ve'l-Mensuh*, 'Alemü'l-Kütüb, Beyrut, t.y., s. 273.

men etmektedir.⁴ Bu ayette sadece Peygamber hanımları değil Nur suresi 24/31 ayet-i kerimesinde olduğu gibi bütün Müslüman kadınlar ve kızlar kastedilmektedir. Müslüman kadınlarda asıl olan hürriyet olduğu için cariyeler bu kapsamın dışında kabul edilmiştir.

İslâm'dan önce Arap toplumunda tesettür adeti bulunmuyordu. Toplumda değer görmeyen kadınlar arasında erkeklerin ilgi ve alakasını çekmek için açık saçık dışarı çıkanlar bulunmaktaydı. Böyle kadınları gören bazı kişiler büyüdüklerinde kendi kızları da bu şekilde olmasın düşüncesiyle kızlarını gömmüşlerdi. Yani bu düşünce kız çocuklarının gömülerek katledilmesinin sebeplerinden bir tanesi olmuştu. Kur'an-ı kerim bu ayetiyle kadının iffet ve ismeti ile vakar ve haysiyetini yükseltmiştir.

Ayet-i kerimede geçen cilbab, dış elbise olup baştan aşağı vücudu örten çarşaf ve feraceye verilen isimdir. Kadınların elbiselerinin üzerlerine giydikleri her tür elbiseye de bu isim verilir. Başka bir tanımlamaya göre ise kişiyi tepeden tırnağa örten elbiseye verilen isimdir.⁵ Hz. Peygamber bir hadislerinde cilbab kelimesini bütün vücudu örten bir elbise manasında kullanırlar ve "Kime haya elbisesi (cilbab) giydirilirse o gıybet etmez." buyururlar.⁶

Yine ayet-i kerimede geçen "İdnâ" fiili ise yaklaştırmak manasında iken علي harf-i ceri ile kullanılınca kapsamak suretiyle sarkıtmak manasına gelir. Cilbab ile örtmekte ise iki şekil bulunmaktadır. Bunlardan ilki bütün bedeni sıkıca örtmektir ki, cilbabın bir tarafıyla baş tarafından yüz örtülür. İkinci şekilde ise kaşlarına kadar başını örttükten sonra büküp yüzünü de örtmek ve sadece gözünün açık kalmasıdır. Bu ikinci şekilde alının üzerinden sıkıca sarkıttıktan sonra, burnunun üzerinden dolayıp gözlerini ikisi de açık kalsa bile yüzünün büyük bir kısmını ve göğsü tamamen örtmüş olmaktadır. Hz. Âişe'nin cilbabı ile yüzünü örttüğü rivayet edilir.⁷ Cilbab hakkında farklı tarifler de bulunmaktadır. Bazıları

⁴ Taberî, *Tefsir*, c. 20, s. 324.

⁵ Serdar Mutçalı, *Türkçe-Arapça Sözlük*, Dağarcık, 1995, s. 122.

⁶ el-Münâvî, Zeynüddin Ahmed b. el-Med'uv bi Abdurra'uf b. Tâc el-Ârifin b. Ali b. Zeyd el-Âbidin el-Münâvî (ö.1031/1622), *Feyzü'l Kadîr Şerhü'l Kadîr*, Mektebetü't Ticâriyye, Mısır, H.1356/M. 1908, c. 6, s. 87, (12261).

⁷ Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *Sahîh*, Megazi 34, İstanbul, Çağrı Yayınları, t.y.,

onun rida benzeri belden yukarısını örten bir elbise olduğunu da söyler.⁸ O günün şartlarında cilbabın pahalı bir elbise olduğu ve her kadında bulunmadığı anlaşılmaktadır.⁹

Ümmü Seleme, "Cilbablarından üzerlerini sıkı örtsünler." Ayet-i kerimesinin nazil olmasından sonra Ensar kadınlarının üzerlerine siyah elbiseler giyerek ağırbaşlılık ile evlerinden dışarı çıktıklarını ve onların başları üstünde kuşlar varmış gibi hareket ettiklerini söyler.¹⁰ Hz. Âişe (r.a.) de bu durumu tasvir ederken "Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına, bütün müminlerin kadınlara da söyle" ayeti indiği zaman mırtlarını¹¹ yardılar, onunla başlarını sardılar da Resûlullah'ın arkasında öyle namaz kıldılar ki, sanki başlarında kargalar varmış gibiydi." der.¹²

Başörtüsü İslâm emretmeden önce de kullanılmaktaydı. Bunu, hem erkekler hem de kadınlar, aşırı sıcak ve soğuk havalardan korunmak için kullanmaktaydılar.¹³ Elimizdeki bilgilerden anladığımız kadarıyla Hz. Peygamber döneminde başörtüsü olarak kabul edebileceğimiz Hımar'ın nasıl kullanıldığı hakkında net bir bilgi bulunmamaktadır.¹⁴

Ayet-i kerime ile emredilen tesettür, hür kadınların tanınmalarına, dağınık cariyelerden, adi kadınlardan vakar ve heybetle seçilerek kendilerine hürmet edilmesine, fasık ve münafıklar tarafından incitilmemelerine vesile olacaktır. Bu kadar tedbirden ve kadınların tesettüründen sonra yine de kadınları rahatsız edip onlara musallat olanlara karşı Ahzab 33/60 ayet-i kerimesinde "Mutlaka seni onlara musallat ederiz. Sonra seninle orada az bir zamandan fazla komşu kalamazlar." buyurularak onlar uyarılmaktadır.¹⁵

⁸ Taberî, *Tefsir*, c. 19, s. 20-21.

⁹ Buhari, Hayız 23; İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekir b. Ebi şeybe, Abdullah b. Muhammed b. İbrahim b. Osman (ö.235/849), *el-Kitâbu'l Musannef fi el-Ehâdîsi ve'l Âsâr*, tahk. Kemal Yusuf el Hut, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, Birinci Baskı, h.1409, c. 2, s. 3 (5793).

¹⁰ Belazûrî, Ahmed b. Yahya b. Cabir, *Ensâbü'l Eşrâf*, tahk.Süheyl Zekkar, Riyad Zerkay, Darü'l Fikir, Beyrut, 1997, c. 12, s. 153; Cevad Ali, *Mufasssal Tarihü'l Arab Kable'l İslam*, Bağdat Üniversitesi, h.1413, c. 4, s. 662-663.

¹¹ Arap kadınlarının tuttukları bir çeşit yün futa, kumaş Mırt adı verilen futalar, aynı zamanda bir battaniye gibi de kullanılmaktaydı. Hz. Âişe bunun yün-ipek karışımı bezden, pamuk, keten ve saf yün gibi malzemelerden imal edildiğini bildirmektedir. (Nebi Bozkurt, "Eğlence", *DİA*, İstanbul 1994. c. 10. s. 312)

¹² Buhari, *Tefsir*, Nur 12.

¹³ Belazûrî, *Ensâb*, c. 12, s. 153; Cevad Ali, *Mufasssal*, c. 4, s. 662-663.

¹⁴ Rıza Savaş, "Asr-ı Saâdet'te Kadın ve Aile Hayatı", *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saâdet'te İslam*, Ensar Neşriyat, İkinci Basım, İstanbul, 2007, c. 3, s. 168.

¹⁵ Hamdi Yazır, *Hak Dini Kuran Dili*, Azim Yayıncılık, c. 6, İstanbul, t.y., s. 337-339.

Ayet-i kerimede zikredilen kadınların zinetinin ne olduğu hususunda da alimler farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Zinet deyince akla küpe, bilezik, gerdanlık gibi süs eşyaları gelse de burada kasıt kadının vücûdudur. Teşhiri yasaklanan şey ise süs eşyaları olmayıp kadının avret yerleridir. Onun namahremi tarafından görülebilecek yerleri, yüzü, elleri ve bir görüşe göre de ayaklarıdır.¹⁶

Hanefi alimlerinden bazıları kadınların seslerinin de avret kapsamına girdiğini söylerler. Bununla ilgili Allah Resûlü'nün kendisi namazda yanılırsa erkeklerin kendisini "Sübhânallah" diyerek düzeltmelerini, kadınların ise el çırparak kendisini uyardıkları gerektiğini söylemesini ve hac veya umre sırasında erkeklerden yüksek sesle telbiye getirmelerini isterken, kadınların ise yüksek sesle telbiye getirmelerinin yasaklanmasını, delil olarak gösterirler. Hanefi alimlerinin diğer kısmı ile Hanefi mezhebi dışındaki fıkıh mezhepleri ise kadının sesinin avret olmadığını söylemişlerdir.¹⁷

İslâm'da birçok hususta mahremiyet gözetilmiştir. Aynı maksatla evlere veya aynı ev içinde başkasına ait odalara girerken izin isteme gerekliliği de belirtilmiştir.¹⁸ Mahremiyete dikkatten amaç kalplerin temiz kalması ve uygun olmayan bir durumla karşılaşmamaktır. Bu sebeple kişinin dikkat edeceği yerler arasında misafirlik, yabancı bir evin kapısını çalma, bir yere girerken izin isteme ve selam verme de yer alır ki, bunlar aynı amaçla belirlenen tedbirlerdendir.¹⁹

Başörtüsünün hikmetleri arasında güzelliği gizleyerek karşı cinsin şehvetini engellemek yer aldığı gibi çirkinliği gizlemek de bulunmaktadır. Bu şekilde güzelin güzelliği ile övünmesinin önüne geçildiği gibi, evli olan kişilerin de başka kadınların güzelliklerini görerek kendi eşlerinden soğumaları engellenmiş olur. Böylece kişinin başka kadınlara gözü kaymadığı gibi ailede mutluluk da yakalanmış olur.²⁰

Başörtüsü ile ilgili fıkhi hükümlerin ayrıntıları bizim konumuz dışında olup burada konunun anlaşılması maksadıyla başörtüsü ile ilgili genel hükümlere değineceğiz. Evvela kadın İslâm'ın emrettiği şekilde başını örterse Allah'ın

¹⁶ Gümüş, Sadrettin, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in (sav) Aile Hayatı*, Ravza Yayınları, İstanbul, t.y., s. 97.

¹⁷ İbn Abidin, Muhammed Emin b. Ömer b. Abdülaziz Abidin ed-Dımeşki (ö.1252/1836), *Reddü'l Muhtar ale'l Dürri'l Muhtar Şerhu Tenviril Ebsar*, tahk. Adil Ahmed Abdülmevcud, Ali Muhammed Muavviz, Beyrut, Darü'l Kütübü'l İlmiyye, 1994, c. 2, s. 78-79.

¹⁸ Nur 24/27.

¹⁹ Bayraktar Bayraklı, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'ân Tefsiri*, İstanbul, Bayraklı Yayınları, 2007, c. 15, s. 337.

²⁰ et-Tayyibî, Ukkâse, *Niçin Başörtüsü*, Amman, ts., s. 56

ve Resûlü'nün rızasını kazanacak ve ahiretteki su-i akıbetten emin olacaktır. İslâm alimleri kadının örtünmesi ile ilgili şu hükümleri çıkarırlar:

- Kadının örtüsü sadece başörtüsü ile sınırlı değildir. Kadın örtünürken elleri ve yüzleri hariç vücudunun tamamını kapatmalıdır.

- Örtünme aynı zamanda erkeklerin dikkatini çekmeyecek şekilde olmalıdır.²¹

- Şeffaf ve içini gösteren cinsten olmamalı; vücut hatlarını belli etmemelidir. Bir gün Allah Resûlü kendisine hediye olarak gönderilen Mısır Kıpti elbisesini Üsâme b. Zeyd' e hediye etmişti. Ertesi gün bu elbiseyi Üsâme'nin üzerinde göremeyince kendisine bunun sebebini sordu. O da, bu elbiseyi karısının giydiğini söyledi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.), "O elbisenin altına bir şey giysin. Zira ben onun şeffaf olup içini göstermesinden korkuyorum." buyurdular.²²

Hafsa bt. Abdurrahman, Hz. Âişe'nin huzuruna tesettürün ruhuna uymayan ince bir başörtüsü ile girmişti. Hz. Âişe derhal onun başörtüsünü aldı, yırttı ve kendisine kalın başka bir başörtüsü giydirdi.²³

Kadının örtündüğü elbisesi, tesettürü erkeklerin elbisesine benzememelidir. Bu hususta Hz. Peygamber (s.a.v.), erkek elbisesi giyen kadına lanet ettiği gibi kadın elbisesi giyen erkeğe de lanet etmiştir.²⁴

İbn Abbas (r.anhümâ) örtünme hususunda "*Mümin kadınlara da söyle, gözlemlerini sakınsınlar*"²⁵ ayetinin "*Evolenme arzusu kalmamış oturan (ihtiyar) kadınlar...*" ayeti ile yaşlı kadınların bu kapsamın dışına çıkarıldığını söyler. Bu konuda yaşlı

²¹ "Evlerinizde oturun. Önceki cahiliye dönemi kadınlarının açılıp saçıldığı gibi siz de açılıp saçılmayın. Namazı kılın, zekatı verin. Allah'a ve Resûlü'ne itaat edin. Ey Peygamberin ev halkı! Allah sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor". Ahzab 33/33.

²² Ebû Dâvûd Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî, *Sünen, Libas 64*, İstanbul, Çağrı Yayınları, t.y.

²³ İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd b. Meni' Zühri İbn Sa'd (ö.230/845), *Kitâbü't-Tabakati'l-kebir*, tahk. Dr. Ali Muhammed Ömer, Mektebe Hancı, Kahire, 1. Baskı, 2001/1421, c. 10, s. 70.

²⁴ Buhari, *Libas 61-62*; Ebu Davud, *Libas 60*; et-Tayyibi, *Başörtüsü*, s. 57

²⁵ Nur 24/31.

kadınlara verilen izin de sakınmalarının kendileri için daha iyi olduğu vurgulandıktan sonra zinetlerini göstermeksizin dış elbiselerini çıkartabilecekleri şekline dedir.²⁶

1. Hz. Peygamber Döneminde Kadınların Giyimi

Kadınların tesettürü ile ilgili ayette zikredilen "Hımar" kelimesi başörtüsü manasına gelip kadının başını örttüğü kumaş için kullanılır.²⁷ Bu kelime örtmek, kapatmak manasına gelen *حمر* fiilinden müştaktır. Mana itibariyle ağaç, bina, dağ ve benzeri herhangi bir şeyi örten gizleyen anlamındadır. Mesela avcı, "Av benden vadinin karanlığında gizlendi." der. Aynı şekilde şarap da aklı örttüğü için o da hamr kelimesi ile ifade edilir.²⁸ Hz. Âişe humarı, "saçları ve başı örten bir örtü" olarak tarif eder.²⁹

Hz. Peygamber döneminde kadınların giydikleri elbiseler arasında entari (dır'), etek (izar), şalvar, mırt ve cilbab sayılabilir. Entari, ayakuçlarına kadar vücudu örten uzun bir elbisedir.³⁰ İzar da denilen etek, insan vücudunun belden aşağısını örten bir elbisedir.³¹ Kadınların üzerlerine aldıkları kaftan veya yeldirme şeklinde olan entarileri pek uzun ve geniş oluyordu. Sokağa çıktıklarında da entarilerinin çok geniş olan yakalarını başlarının üzerine atarlardı.³²

²⁶ Nur 24/60: " Artık evlenme ümidi beslemeyen, hayızdan ve doğumdan kesilmiş yaşlı kadınların zinetlerini göstermeksizin dış elbiselerini çıkarmalarında kendileri için bir günah yoktur. Ama yine sakınmaları onlar için daha hayırlıdır. Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir" (Ebu Davud, Libas 34)

²⁷ Abdürrezzak, Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmam Abdürrezzâk es-San'ani (ö.211/827), *el-Musanef*, tahk. Habiburrahman A'zami, Beyrut, el-Meclisü'l-İlmi, ikinci baskı, 1983, c. 3, s. 133.

²⁸ *Mu'cemü'l Vasît*, Şurûku't Devliyye matbaası, 4. Baskı, Mısır, 2004, s. 255.

²⁹ Abdurrezzak, *Musanef*, c. 4, s. 133

³⁰ Mâlik b. Enes, (Yahyâ b. Yahyâ rivayeti) *el-Muvattâ*, İstanbul, Çağrı Yayınları, 1981, Cenaze 10; Buhari, *Hibe* 34; Ebu Davud, *Salat* 84.

³¹ Savaş, "Asr-ı Saadet'te Kadın ve Aile Hayatı", s. 167

³² Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, çev. Salih Tuğ, 4. Basım, İstanbul, c. 2, s. 1062.

İslâm'ın geldiği dönemde hem erkekler³³ hem de kadınlar izar giymektedirler. Allah Resûlü, erkeklerin izarlarını çok uzun yapmamalarını tavsiye ederken, kadınlardan eteklerini uzun tutmalarını isterdi.³⁴ Hz. Peygamber'in tavsiyesine uyan bazı kadınların izarlarını yerde sürünecek kadar uzun tuttıkları anlaşılmaktadır.³⁵

Erkekler başlarına sarık sarar, bel altına ise topuklarına kadar inen tek parça kumaş giyerlerdi. O günün şartlarında imkanı olanlar bellerinin altına dikey, pantolona benzeyen elbise de giyorlardı. Hz. Peygamber vücudu daha iyi örttüğü ve açılma ihtimali olmadığı için pantolon benzeri bu elbise giymeyi daha uygun buluyordu. Erkekler bellerinin üst kısmı için ise gömlek giyerlerdi.³⁶ Çok yaygın olmayan şalvarın kadınlar tarafından eteklerinin altına giyildiği anlaşılmaktadır. Belden aşağı giyilen şalvar aynı zamanda iç çamaşırı görevi de görmekteydi.³⁷

2. Ezvâc-ı Tâhirât'ın Örtünmeleri

Allah Resûlü'ne eş olmanın getirdiği ekstra sorumluluklar da bulunmaktaydı.³⁸ Mesela diğer Müslüman kadınlara farz olmadığı halde ezvâc-ı tâhirât'a hicab farz kılınmıştı. Bu konuyla ilgili Kur'an-ı Kerim'de " ...Peygamberin hanımlarından bir şey istediğiniz zaman perde arkasından isteyin. Böyle davranmanız hem sizin kalpleriniz, hem de onların kalpleri için daha temizdir. Allah'ın Resûlüne rahatsızlık vermeniz ve kendisinden sonra hanımlarını nikahlamanız ebediyen söz konusu olamaz. Çünkü bu Allah katında büyük bir günahdır."³⁹ buyurularak hicab Allah Resûlü'nün hanımları için farz kılınmış oldu.

Allah Resûlü'nün eşleri sıradan insanlar olmayıp Hz. Peygamber için söz konusu olduğu gibi onlar için de temsil vazifesi söz konusuydu. Bu sebepten onların diğer Müslüman kadınlara göre yaşantılarında daha dikkatli olmaları gerekmektedir. Onların günah işlemeleri diğer Müslümanların günaha girmeleri

³³ İbn Şebbe, Ebû Zeyd Ömer b. Şebbe b. Abide Nemerî İbn Şebbe (ö.262/876), *Tarihü'l-Medîneti'l-Münevvere Ahbarü'l-Medîneti'l-Münevvere*, tahk. Fehim Muhammed Şeltu, 2. Baskı, Cidde, Dârü'l-İsfahani, 1973, c. 1, s. 88, c. 3, s. 957-962.

³⁴ Muvatta, *Libas 6*: Ebu Davud, *Libas 40*.

³⁵ Tirmizi, *Tahare 109*.

³⁶ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, c. 2, s. 1062.

³⁷ Abdurrezzak, *Musannef*, c. 3, s 131-2.

³⁸ Demircan, Hz. Peygamber'in (sav) Ailesi, s. 132.

³⁹ Ahzab 33/53.

gibi değerlendirilmemiş ve "Ey Peygamber'in hanımları! İçinizden kim apaçık bir çirkinlik yaparsa onun cezası iki kat verilir. Bu Allah'a göre kolaydır."⁴⁰ ayet-i kerimesiyle onlara böyle bir durumda iki kat ceza verileceği ifade edilmiş ve onların farklı oldukları ifade buyurulmuştur.⁴¹ Bu ayet-i kerimesi ile kendilerine bir nevi vazife ve sorumluluklarını hatırlatılmakta, elde edecekleri şerefli makam vurgulandıktan sonra her hangi bir günah işlemeleri durumunda da kendilerine verilecek cezanın aynı olmayacağı belirtilmektedir. Bununla beraber onların işledikleri güzel amellere karşılık da iki kat sevap yazılacaktır.⁴²

Hicab ayeti gelmeden evvel Hz. Peygamber'in hanımları Allah Resûlü'nün yanına gelen sahâbîlerden kaçınma ihtiyacı duymuyorlar, hatta onlarla aynı sofrada yemek yiyorlardı, Bu yemeklerden birinde hane-i saâdet'e Hz. Ömer misafir olmuştu. Aynı kaptan yedikleri için Hz. Ömer'in eli farkında olmadan Hz. Âişe'nin eline değmişti. Onlar farkında olmasalar da Hz. Peygamber eşini kıskanmış, bir yandan da bu olaya üzülmüştü. ⁴³ Bir rivayete göre Hicab ayeti yemek sırasında yaşanan bu hadiseden sonra farz kılınmıştı.⁴⁴

Bu ayet gelmeden evvel Hz. Peygamber'in hanımları da diğer Müslüman kadınlar gibi def-i hacet yapabilmek için geceleri dışarı çıkıyor, aynı şekilde kendileri de başıboş, serseri insanlar tarafından cariye zannedilerek laflı sataşmalara maruz kalıyorlardı. Münafıklara bu durum hatırlatılınca; onları cariye zannetmeleri sebebiyle böyle bir şeye tevessül ettiklerini söylemişlerdi.⁴⁵ Onların bu durumlarına şahit olan Hz. Ömer Hz. Peygamber'e giderek, "Ya Resûlallah! Yanlarına insanların temizleri gibi bozukları da girip çıkıyor. Onlara söyleseniz de örtünseler." demişti. ⁴⁶ Hz. Ömer ile Hz. Peygamber arasında gerçekleşen bu konuşmadan sonra bir gece Hz. Ömer dışarı çıktığında tuvalet ihtiyacı için dışarı çıkan Hz. Sevd'e'i görmüş ve onu tesettürlü olmasına rağmen tanımıştı. Zira o uzun boylu bir kadındı. Hz. Ömer ona dönerek, "Ey Sevd'e seni tanıdık!" demişti.

⁴⁰ Ahzab 33/30.

⁴¹ Mukâtil, *Tefsir*, c. 3, s. 487; Taberî, *Tefsir*, c. 20, s. 255.

⁴² Bayraklı, *Tefsir*, c. 15, s. 294-295.

⁴³ İbn Kesir, *Tefsir*, c. 20, s. 305; el-Heysemî, Ebul Hasan Nuriddin Ali b. Ebi bekir b. Süleyman el-Heysemî (ö.807/1404), *Mecmû'z-Zevâid ve Menba'ü'l Fevâid*, tahk. Hüsâmüddin el Kudusî, Mektebetü'l Kudusî, Kahire, 1994, c. 7, s.93; et-Taberânî, Süleyman b. Ahmed b. Eyyüb Matir el Lahmi eş-Şâmî Ebu'l Kasım et Taberânî (ö.360/971), *el Mu'cemü's Sağir (er-Ravdu'd Dâni)*, tahk. Muhammed Şekur Mahmud, Darü Ammar, Beyrut, 1985, c. 1, s. 149 (227); *el-Mu 'cemu'l-Evsat*, Tarık b. Avzullah b. Muhammed, Darü'l Haremeyn, Kahire, t.y., c. 3, s. 212 (2947).

⁴⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, c. 10, s. 167.

⁴⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, c. 10, s.168-169.

⁴⁶ İbn Şebbe, *Tarih*, c. 3, s. 860.

Hiz. Ömer bunu onlar için hicabın bir ihtiyaç olduğunu düşündüğü için yapmıştı. Hiz. Ömer yaşadığı bu olayı Resûlullah'a haber vermişti. Bu sırada bir bitki kökü yiyen Hiz. Peygamber "Allah size ihtiyacınız için dışarı çıkmanıza izin vermiştir." diyerek onların ihtiyaçları için dışarı çıkmalarında bir beis olmadığını ifade etmişlerdi.⁴⁷ Zorunlu olmadığı müddetçe Hiz. Peygamber eşlerinin özellikle gece saatlerinde başkaları ile bir araya gelmelerine izin vermiyordu. Resûlullah, Ümmü Habîbe'ye (r.a.) gece vaktinde insanlarla bir araya gelmemesini emretmişti.⁴⁸ Bu olayın akabinde de Ahzab 33/6 ayet-i kerimesi nazil olmuştu.⁴⁹

Hicab ayetiyle ezvâc-ı tâhirât'ın yabancı erkeklerle konuşmaları haram kılınmasa da; onlara erkeklerle konuşurken, konuşma tarzlarına dikkat etmeleri emredildi. Bu emir onların şahsında bütün Müslüman kadınlara emredilmişti. Buna göre kadınlar, yabancı erkeklerle muhatap olurken çekici ifadeler kullanmamalı, örfe ve usûle göre onlarla muhatap olmalıdır. Burada amaç kötü niyetli insanlara fırsat vermemektir.⁵⁰

Kadının sesinin erkeğe haram olup olmaması tartışmalı bir mevzudur. Bu noktada bizi aydınlatacak olan Hiz. Peygamber'in sünneti olmaktadır. Resûlullah yanına gelen kadınlar ile hicab ayetinden önce bizzat görüşürken, bu ayetin nüzulünden sonra ise onlarla perde arkasından görüşmüşlerdir.⁵¹ Hiz. Peygamber'in eşleri ile arada bir hicab perde olmadan görüşebilecekler de ayet-i kerimede zikredilmiştir. Buna göre neseben ve sût yolu ile olan bütün akrabaları onlarla arada perde olmadan görüşebilirler.⁵²

Hicab ayetinin inişinden sonra Hiz. Peygamber'in hücreleri ortadan perdeyle ikiye bölünmüştü. Perde olarak ince kumaşlar kullanılmıştı. Bir gün Rebia' b. Haris ile Abbas b. Abdülmüttalib, Zeyneb binti Cahş'ın evine gittiler. Onlar gelince Hiz. Zeyneb perdenin arkasına geçti. Bunların konuşması Allah Resûlünü rahatsız etmişti ki Hiz. Zeyneb perde arkasından onlara sus işareti yaparak kendilerini uyarmıştı.⁵³

Allah Resûlü'nün eşleri için erkeklerle görüşme ihtimali sadece evlerinde söz konusu olmayıp dışarı çıktıklarında da aynı şekilde hicab emrine uymaları

⁴⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, c. 10, s. 167.

⁴⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, c. 10, s. 98

⁴⁹ Duman, *a.g.m.*, s. 212.

⁵⁰ Hamdi Yazır, *Tefsir*, c. 6, s. 331-334; Bayraklı, *a.g.e.*, c. 15, s. 295.

⁵¹ Hamdi Yazır, *Tefsir*, c. 7, s. 450.

⁵² İbn Sa'd, *Tabakât*, c. 10, s.168; Mukâtil, *Tefsir*, c. 3, s. 505.

⁵³ Kurtubi, *Tefsir*, c. 8, s. 11.

gerekmekteydi. Hz. Âişe dışarı çıktığında başörtüsünü büyük yapar, onunla yüzünü de kapatırdı.⁵⁴ Kadınların Umre veya Hac maksadıyla tavaf yaparlarken yüzlerini kapatmamaları gerekirken Hz. Âişe tavaf yaparken de yüzünü peçe ile örtüyordu.⁵⁵

Hicab ayeti emredildikten sonra âmâ bir sahâbî olan Abdullah b. Ümmü Mektûm Allah Resûlü'nün evine gelmişti. Resûlullah'ın huzuruna girince, Hz. Peygamber eşlerine perdenin arkasına geçmelerini emretti. Ezvâc-ı tâhirât onun bir âmâ olup kendilerini görmediğini söyleyince, Resûlullah tesettürdeki temel prensibi "Sizler de mi âmâsınız, onu görmüyor musunuz?" diyerek ifade buyurmuşlardı.⁵⁶

Hz. Âişe huzuruna âmâ olan İshâk el-A'mâ girdiğinde yine tesettüründen ve hicaptan ödün vermemişti. Bunun üzerine İshak, "Seni görmediğim halde örtünüyor musun?" diye sormuştu. Hz. Âişe ise "Sen beni görmüyorsan da ben seni görüyorum." diye cevap vermişti. Bir gün Hz. Âişe'yi Cevfü Sebîr'de otururken görmüşlerdi. Kendisi bir kubbe içindeydi ve üzerinde de bir örtü bulunmaktaydı. İnsanlarla arasına bir perde de çekilmişti. Olayı anlatan Ubeyd b. Umeyr, o sıralarda bir çocuktü. Hz. Âişe'nin üzerinde yalancı safran ile boyanmış, kollu bir elbise bulunmaktaydı.⁵⁷ Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin de Allah Resûlü'nün eşlerini görmek kendilerine helal iken onlarla aralarında perde varken görüşürlerdi.⁵⁸

Hicab ayet-i kerimesinden önce ezvâc-ı tâhirât diğer kadınlar gibi örtünürler ve sahâbîler de onları görebilir, onlarla konuşabilirlerdi. Hendek savaşı sırasında Hz. Âişe diğer Müslüman kadınlar gibi Beni Hârise'nin kalesine sığınmıştı. Yanında da Sa'd b. Muaz'ın (r.a.) annesi bulunmaktaydı. İki beraberkten Hz. Sa'd elinde mızrağı, üzerinde zırhıyla annesinin yanına gelmişti. O gün Hz. Sa'd zırhlı olmasına rağmen bir kolu açıkta bulunmaktaydı. Onun bu halini görünce Hz. Âişe (r.a.) koluna ok isabet etmesinden korkmuştu. Hz. Sa'd bir çatışma sırasında açıkta kalan bu koluna isabet eden ok ile yaralanmış ve sonrasında kan kaybından şehit olmuştu.⁵⁹

⁵⁴ Rıza Savaş, *Raşit Halifeler Döneminde Kadın*, Ravza Yayınları, İstanbul, 1996, s. 62.

⁵⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, c. 10, s. 70.

⁵⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, c. 10, s. 168.

⁵⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, c. 10, s. 68.

⁵⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, c. 6, s. 368.

⁵⁹ Taberî. *Tarih*, c. 2, s. 575.

Hız. Ömer'in hilafetinin son senesinde kendisi ezvâc-ı tâhirât'a hac yapmaları için izin verdi. Onların her biri için bir hevdec ayarlandı ve onların üzerinde taşındılar. Onlara eşlik etmeleri için Hız. Ömer, Hız. Osman ile Hız. Abdurrahman b. Avf'ı görevlendirdi. Kervan giderken Hız. Osman onların önünden, Hız. Abdurrahman ise arkalarından giderek onlara eşlik ediyor ve hiç kimseyi yanlarına yaklaştırmıyordu. Konak yerinde mola verildiğinde de onlara kimse yaklaşmıyordu. Onlar geçitlerden geçerken yüzlerini peçe ile örtüyorlardı.⁶⁰

3. Tesettürden Amaç

Ailede ilişkileri belirleyen temel kıstaslardan bir tanesi de örftür. Maruf kelimesi ile de ifade edilen bu kavram عرف fiilinden müştak olup örfleşmiş, iyi bilinen, akla uygun olan, ortak insanlık değeri gibi manalarda kullanılır. İbnü'l Esir maruf kelimesini, "Allah'a itaat etmek, ona yaklaşmak için gayret etmek ve dinin yapılmasını emrettiği şeyleri yapmak; yapılmamasını emrettiği şeylerden de uzak durmaktır." şeklinde tarif etmiştir. Bu bağlamda maruf. adalet ile muamele etmek manasına da gelirdi. Maruf kelimesinin zıddı ise Münkerdir.⁶¹ İslâm, aile içi ilişkilerde de marufun gözetilmesini ister.⁶²

Kur'an, cenneti ve cennetlikleri anlatırken birçok yerde imandan hemen sonra salih ameli zikreder.⁶³ Salih amel ile ilgili çeşitli tanımlamalar yapılabilir. Fakat onunla ilgili yapılabilecek en iyi tanımlama onun münkerin zıddı ve marufa uygun ameller olmasıdır. Cennetliklerin imandan sonra en önemli özellikleri olduğu anlaşılan maruf, sahih ve fasit olmak üzere ikiye ayrılır. Müminlerin özelliği olarak sahih örf, fıtrata uygun düşen ve İslâmî kaidelerle çelişmeyen amellerken; fasit örf ise fıtratla ve İslâmî kaidelerle uyuşmayan içki içme, kumar oynama, faiz yeme gibi davranışlardır.⁶⁴

İslâm'da tesettür emredilirken her iki cinsin huzursuz olmayacakları bir şekilde giyinmeleri hedeflenmiştir. Allah Resûlü ayet-i kerimenin inişinden

⁶⁰ İbn Sa'd, Tabakat, c. 3, s. 113.

⁶¹ İbnü'l Esir, Mecdü'd-dîn Ebu's Saâdât el-Mübârek b. Muhammed b. Muhammed b. Muhammed ibni Abdi'l Kerim eş-Şeybânî el-Cezerî İbnü'l Esir (ö.606/1209), *en-Nihâye fi Ğarîbi'l Eser*, tahk. Tâhir Ahmed ez-Zâvî, el-Mektebetü'l İlmiyye, Beyrut, 1979, c. 2, s. 216.

⁶² el-Bakara 2/228; Nisâ 4/19.

⁶³ Bkz. Bakara 2/25,82,277; Al-i İmran 3/57; Nisâ 4/57,122,173; Maide 5/9,93; Araf 7/42; Yunus 10/9; Hud 11/23; Ra'd 13/29; İbrahim 14/23; İsrâ 17/9; Kehf 18/2,30,107; Meryem 19/96; Taha 20/75,112; Enbiya 21/94; Hac 22/14, 23, 50, 56; Nur 24/55; Şuara 26/227.

⁶⁴ Hamdi Döndüren, "Eğitimde Ailenin Misyonu", *Aile Sempozyumu*, Medeniyet Vakfı, Tebliğler. Sistem Ofset, Ankara, 2015, s. 296.

sonra erkeklere bakışlarını indirmelerini ve bakışları ile kadınları rahatsız etmelerini emretmiştir.⁶⁵ Ayetten de anlaşılacağı üzere kadınların giyim kuşamları daha önce rahatsızlık uyandırmaktaydı.⁶⁶

Tesettürün amaçlarından bir diğeri de kadınlarla erkeklerin birbirinden ayrılması ve seçilmesidir. Bu bağlamda Allah Resûlü mümkün olduğunca kadın ve erkek kıyafetlerinin birbirinden farklı olmasını tavsiye etmiştir. O dönem kadınlar genellikle çizgili kumaşlar giymektedirler. Bundan dolayı Hz. Peygamber erkeklerin çizgili kumaşlar giymelerini tasvip etmemiştir.⁶⁷ Bununla beraber bazı elbiselerin hem kadınlar hem de erkekler tarafından kullanıldıkları görülmektedir. Mesela Hz. Âişe kendisinin giydiği ipek bir elbiseyi yeğeni Abdullah b. Zübeyir'e giydirmişti.⁶⁸ Ayrıca Hz. Âişe, el-Kâsım b. Muhammed'e de ipekten bir elbise giydirmiş ve bundan da men etmemiştir.⁶⁹

İslâm'dan önce kadınlar erkeklere kendilerini beğendirmek, onlara varlıklarını hissettirmek için vücudu kapatmayan, açık saçık elbiseler giyinirdi.⁷⁰ Kur'an-ı Kerim bunu "teberrüc" kelimesi ile ifade etmektedir.⁷¹ İbn Abbas (r. an-hümâ) bu konuda şöyle bir örnek verir. Hz. Nuh ile Hz. İdris arasında bin sene vardır. Bu dönemde bir kısım insanlar ovada otururken diğer bir kısmı da dağlarda yaşıyorlardı. Dağlıların erkekleri yakışıklı iken kadınları çirkin, ovalıların ise kadınları güzelken, erkekleri çirkindi. Bir gün İblis, genç bir erkek kılığında geldi. Kendisini çalışması için biri kiralamıştı. İblis ona çobanlık yaparak ve zurna çalarak hizmet ediyordu. Onun yaptığı müzik ve çıkardığı sesler insanların o kadar çok hoşuna gitmişti ki bir araya gelip aralarında eğlenmeye başladılar. Bir süre sonra da kadınlar erkekleri için açıldılar. Kadınların bu halleri dağlılara kadar ulaşmıştı ki bir süre sonra onların erkekleri de ovaya inerek onların kadınlarını görmeye gittiler. Bir süre sonra da aralarında fuhuş yayıldı.⁷²

⁶⁵ Buhari, İstizan 2.

⁶⁶ Nur 24/30-31.

⁶⁷ İbn Kayyim el-Cevziyye, Muammed b. Ebi bekir b. Eyyub b. Sa'd Şemsuddin b. Kayyim el-Cevziyye (ö.751/1350), *Zadı'l Meâd fi Hedyi Hayri'l İbâd*, Müessesetü'r Risâle, 1-5, 1994, c. 1, s. 138.

⁶⁸ Muvatta, Libas 3.

⁶⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, c. 10, s. 71.

⁷⁰ Ebû Zekeriyâ Yahya b. Ziyad b. Abdullah b. Manzûr ed-Deylemî el-Ferrâ, *Meani'l-Kur'an*, c. 2, tahk. Ahmed Yusuf en-Necati, Daru'l Misriyye, 1. Baskı, s. 342.

⁷¹ Nur 24/60; Ahzab 33/33; Buhari, Tefsir, Ahzab 4.

⁷² Cemâlü'd Din Ebü'l Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Cevzî (ö.597/1201), *el-Muntazam fi Târîhi'l Ümeme ve'l Mülük*, tahk. Muhammed Abdulkadir Atâ, Darü'l Kütüb el İlmîyye, Beyrut, 1992, c. 1, s. 235.

Abbott, İslâm'dan önce Arap toplumunda cinsellikle ilgili meselelerin sohbet ortamlarında rahat bir şekilde konuşulduğunu ve kadınların gösterişli bir şekilde giyinerek erkekleri cezbetmeye çalıştıklarını söyler. Örtünme ayeti gelmeden evvel bu durum topluma zarar verecek düzeye ulaşmıştı diye de ekler.⁷³

Kadınların günümüzde olduğu gibi sahabe döneminde de renkli elbiseler giyebildikleri, bunun yasaklanmadığı anlaşılmaktadır. Ümmü Leyla isimli kadın, giyimine itina gösteriyor, her ay başörtü ve dış elbisesini milhafe isimli aletle boyuyordu.⁷⁴ Hz. Âişe'nin üzerinde kırmızı bir elbise görülünce kendisine bu elbisenin ne olduğu sorulmuştu. O ise bu elbisenin güllü diye isimlendirildiğini söylemişti.⁷⁵ Bir gün el-Kâsım b. Muhammed'e, "insanların Hz. Peygamber'in safranla boyalı ve altın işlemeli kırmızı elbise giymeyi yasakladığını" söyledikleri iletilince kendisi "Hz. Âişe'nin yalancı safranla boyalı elbiseler ve altın yüzükler taktığını gördüğünü" söylemiştir.⁷⁶

Hz. Âişe'ye sıcak tutacağını söyleyerek kürkten bir elbise hediye etmek istemişlerdi. O ise ölmüş bir hayvanın derisini giymeyi hoş görmediğini söyleyerek bunu kabul etmemişti. Kendisine bu teklifi yapan Muhammed b. el-Eş'as ise derinin üzerinde çalışmış; onu temizlemiş ve Hz. Âişe'ye tekrar hediye etmişti. Hz. Âişe de bu elbiseyi giymişti. Yine Hz. Âişe (r.a.) kadınlara tavsiyelerde bulunurken bir kadının namaz için elbisesi olması gerektiğini söylerdi. Bunun kollu, boydan ve başını örtecek bir elbise olması gerektiğini ifade ederdi. Kendisi de izarını giyer ve boydan aşağı örtünürdü.⁷⁷

Hz. Âişe o kadar takvalı ve hayalîydi ki insanların yanında tesettürüne dikkat ettiği gibi ölülerin yanında da bu hususta itina gösteriyordu. Bilindiği gibi Hz. Peygamber onun hücrelerinde vefat etmiş ve oraya defnedilmişti. Babası Hz. Ebû Bekir de vefat edince Hz. Peygamber'in yanı başına defnedilmişti. Hz. Âişe evinin içinde mezar olmasına rağmen orada yaşamaya devam etmişti. Kendisi evinde eşi ve babası olduğunda nasıl giyiniyorsa o şekilde rahat hareket ederken, Hz. Ömer vefat edip de hücrelerine defnedildiğinde ise odasının içine bir duvar

⁷³ Nabia Abbott, *Hz. Muhammed'in Sevgili Eşi Ayşe*, çev. Tuba Asrak Hasdemir, Yurt Kitap Yayın, Ankara, 1999, s. 39. Abbott'un bu iddialarının doğruluk derecesi tartışılabilir. Fakat bunların sahâbîler ve eşleri için iddia edilmesi güçtür.

⁷⁴ İbnü'l Esîr, Ebu'l Hasan Ali b. Ebi Kerem Muhammed b. Abdülkerim b. Abdülvahid eş-Şeybani el-Cezeri, İzzüddin İbnü'l Esîr (ö.630/1233), *Üsdü'l Gabe fi Ma'rifeti's Sahabe*, tahk. Ali Muhammed Muavviz, Darül Kütübü'l İlmiyye, t.y., c. 7, s. 379, (7587).

⁷⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, c. 10, s. 70.

⁷⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, c. 10, s. 69.

⁷⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, c. 10, s. 71.

örülene kadar tesettürüne dikkat etmişti. Ancak duvarın örülmesinden sonra gece kıyafetini giyebilmişti.⁷⁸

Ailede eşler arasındaki ilişkilerin temelinde güven yer almaktadır. Bu bağlamda İslâm, kuruntu nevinden boş yere yapılan kıskançlıkları yermiştir.⁷⁹ Bu bağlamda ailede karı ve kocadan her biri eşini kıskandıracak yerlerden ve davranışlardan uzak durmalıdır. Bu bağlamda kendisi ailesi için avret olan kadının,⁸⁰ erkeğe göre daha hassas olması gerekmektedir. Bir gün Hz. Ebû Bekir, hanımını Esmâ bint Umeys'in yanına gittiğinde yanında Hâşimîlerden bir erkek görür. Buna kızarak Hz. Peygamber'e durumu aktarır. Bu konuda eşi Esmâ bir açıklama yapmak zorunda kalır. Hz. Peygamber yaşanan bu hadiseden sonra evinde yalnız olan bir kadının yanına yabancı bir erkeğin girmesini yasaklar.⁸¹

İslâm dini kadınlara yabancı bir erkekle baş başa kalmayı haram kıldığı gibi kocası evde olmadığında kendisine veya kocasına yakınlığı ne olursa olsun, nikah düşen kişilerin eve alınmasını da yasaklamıştır. Bu kural sadece evinde geçerli olmayıp hayatın her alanında geçerlidir. İslâm dini kadınların ancak üç mekanda erkeklerle bir araya gelmelerine izin verir. Bunlar:

1-İbadet Mekanı (Cami): kadınlar da namaz kılmak için camilere gidebilir, Cuma namazını veya vakit namazlarını erkeklerin arkasında saf tutmak koşulu ile cemaatle kılabilirler. Nitekim Hz. Peygamber döneminde kadınlar namazlarını cemaatle kılmaya çalışıyorlardı.⁸²

2-İlmi Mekanlar: Erkeklerden ayrı, kendilerine has bir mekanları olmak koşulu ile erkeklerle aynı yerde ilmi faaliyetlerde bulunabilirler. İlim tahsil ederken de kadın tesettürüne dikkat etmek durumundadır.

3-Savaş Mekanları: İslâm dini kadınlara kendilerine tahsis edilen mekanlarda bulunmak ve tesettürlerine dikkat etmek koşulu ile savaşlara katılmalarına ruhsat vermiştir.⁸³

⁷⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, c. 2, s. 256, c. 3, s.337; Belazûrî, *Ensâb*, c.10, s. 438.

⁷⁹ Abdurrezzak, *Musannef*, c. 10, s. 410 .

⁸⁰ Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre et-Tirmizî, *Câmiü't-Tirmizî*, İstanbul, Çağrı Yayınları, t.y., Rada' 18.

⁸¹ Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî, *Sahîh*, tahk: Muhammed Fuâd Abdül-bâkî, İstanbul, Çağrı Yayınları, t.y., Selâm 8.

⁸² Hamidullah, *İslam Peygamberi*, c. 2, s. 1062.

⁸³ es-Sıbai, *Beynel Fıkh ve'l Kanun*, 4.basım, Beyrut-Şam, 1395/1975, s. 185-186; Muhammed Hüseyin, *a.g.e.*, s. 145

Hz. Peygamber, kadının tesettürlü de olsa kendisine nikah düşen yabancı erkeklerle ihtilatını yani onlarla karışarak bir mekanda bulunmasını uygun görmez ve bu hususta "Bir erkek bir kadınla baş başa kalırsa onların üçüncüsü muhakkak şeytan olur." buyurur.⁸⁴ Kadın evinden çıkacaksa bu kocasının haberi dahilinde olmalıdır. Bununla beraber dışarı çıkan kadın takva dairesinde tesettürüne dikkat etmeli ve başka erkeklerin dikkatini çekecek koku sürünmemeli, makyaj yapmamalıdır. Bu tedbirler kadının haklarının sınırlandırıldığı gibi bir izlenim uyarsa da burada asıl olan kadını kendisine gelmesi muhtemel tehlikelerden korumaktır.⁸⁵ Bir hadis-i şeriflerinde Resûlullah (s.a.v.), "Kadın avrettir, dışarı çıktı mı şeytan ona muttali olur." buyurmuşlardır.⁸⁶

Resûlullah, Enes b. Malik'in annesi Ümmü Süleym'in evini ziyaret ederdi. Kendisine bunun sebebi sorulmuştu ki "Ben ona acıyorum. Zira onun kardeşi benimle birlikte savaşırken öldürüldü." buyurmuştu. Ümmü Süleym'in anlattığına göre Resûlullah onun evine kaylule (öğle uykusu) için gider ve orada dinlenirdi. Kendisi Hz. Peygamber'in rahat edebilmesi için bir deri sererdi. Uyurken terleyen Allah Resûlü'nün teri ile "Suk" isimli bir kokuyu karıştırarak farklı bir koku elde ederdi. Ümmü Süleym gibi ziyaret ettiği kadınlardan bir tanesi de Ümmü Milhan idi.⁸⁷ Resûlullah'ın zaman zaman ziyaret ettiği kadınlardan bir diğeri de Hz. Enes'in teyzesi Ümmü Haram idi. Onun evi Kuba'daydı. Hz. Peygamber ziyaretine geldiğinde kendisine yemek ikram eder ve zaman zaman onun saçlarını da temizler ve tarardı.⁸⁸ Hz. Peygamber ise onun evinde istirahat eder ve dinlenirdi.⁸⁹

Allah Resûlü'nün zikredilen kadınların evlerini ziyaret etmesi ve o evlerde dinlenmesini değerlendirirken, Mekke ve Medine döneminin değişken şartları da göz önünde bulundurulmalıdır. Yukarıda zikrettiğimiz kadınların evlerine genellikle Mekke döneminde iken gitmekte ve bu dönemde müşriklerin tazyikinden dolayı güvenlik kaygısı taşıdığı da unutulmamalıdır.⁹⁰ Allah Resûlü'nün evini ziyaret edip aynı zamanda istirahat ettiği kadınlar arasında Şifâ bt. Abdullah ile yengesi ve bir nevi elinde büyümüş olduğu Ebû Talib'in eşi Fatma bt.

⁸⁴ Buhârî, Nikâh 111.

⁸⁵ Muhammed Halef, *Nizamül Üsra ve'l Müctema' fi'l İslam*, Darul Fikir, Amman, 2015/1436, s. 131.

⁸⁶ Tirmizi, *Rada'* 18, (1173).

⁸⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, c. 10, s. 398; Buhari, *Cihad* 38.

⁸⁸ Buhârî, *Meğâzî* 77.

⁸⁹ Muvatta, *Cihâd*, 21; Buhârî, *İsti'zân* 41, *Cihad* 3; Müslim, *İmâre* 49.

⁹⁰ Rıza Savaş, *Hz. Peygamber Döneminde Kadın*, Doktora Tezi, DEÜSBE (Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü), İzmir, 1991, s. 29.

Esed ve diğer yengesi olan Abbas b. Abdilmuttalib'in hanımı Lübâbe bt. el-Hâris de zikredilebilir.⁹¹

Resûlullah sadece erkeklere gönderilmemiştir. O kadınlara da gönderilmiş bir Peygamberdir. Bu sebepten onun kadınlara da tebliğ vazifesi bulunmaktadır. Hz. Peygamber, Müslüman kadınların yanından geçerken onlara selam verir,⁹² onların hal ve hatırlarını sorar, dertleri ile hemhal olurdu.⁹³ Hz. Peygamber'in Mescid-i Nebevî'de bulunan bir grup kadını eliyle selamladığı rivayet edilir.⁹⁴ Daha önce çeşitli başlıklar altında zikrettiğimiz gibi Allah Resûlü kendisine yapılan davetleri de mümkün olduğunca kabul ediyor, geri çevirmiyordu. Kendisini davet edenler arasında yer yer kadınlar da bulunmaktaydı.⁹⁵

4. Cariyelerin Giyimi

İslâm toplumunda kişilerin konumlarına ve vazifelerine göre kıyafetleri değişmektedir. Bu bağlamda hür kişiler ile kölelerin kıyafetleri de birbirinden farklılık arz etmektedir.⁹⁶ Hatırlanacağı üzere Müslüman kadınlar için örtünme emrinin geldiği Nur Suresi 24/31 ayet-i kerimesinin iniş sebebi, geceleri tuvalet ihtiyacı için Medine'nin dışına çıkan hür kadınların cariye zannedilerek müna-fıklar tarafından rahatsız edilmeleriydi. Bu ayet ile hür kadınların, cariyelerden ayırt edilmesi için örtünmeleri emredilmişti.⁹⁷

Hanefî ve Hanbelî mezhebine göre Müslüman kadınların kölelere karşı mahrem yerleri, hür erkeklere karşı olduğu gibidir. Şafîî ve Malikîlere göre ise kölenin hanımının zînetini görmesinde bir sakınca bulunmamaktadır. Cariyelerin mahrem yerleri erkeklerin mahrem yerleri gibi diz ile göbek arasındır.⁹⁸

⁹¹ İbn Abdilber, Ebu Amr Yusuf b. Abdullah b. Muhammed b. Abdilber b. Asım en Nemri elKurtubi (ö. 463/1071), *el-İstîâb fî Marifeti'l Ashab*, tahk. Ali Muhammed el-Becâvî, Daru'l Cil, Beyrut, Birinci Baskı, 1992, c. 4, s.1931; es-Semhûdî, Nuriddin Ali b. Ahmed es-Semhûdî (ö.911/1505), *Vefâu'l-Vefâ*, tahk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid, Darül Kütübü'l İlmîyye, 4. Baskı, H.1404, Beyrut, c. 3, s. 76.

⁹² Ebû Davud, *Edeb* 148.

⁹³ Muslim, *Nikâh* 14.

⁹⁴ Tirmizî, *İsti'zân* 9.

⁹⁵ Muvatta, Kasru *Salât* 9; Buhârî, *Salât* 20.

⁹⁶ Ali Hatalmış, *İlk Dönem İslam Tarihinde Kölelik*, Doktora Tezi, AÜSBE, Dan. Prof. Dr. İrfan Aycan, 2012, s. 304.

⁹⁷ Mukâtil, *Tefsir*, c. 3, s. 507; Taberî, *Tefsir*, c. 20, s. 324; Vâhidî, *Esbabu'n-Nüzûl*, s. 273

⁹⁸ Abdullah b. Mahmud el-Mevsilî (ö.683/1284), *el-İhtiyar li Ta'lîli'l Muhtâr*, Çağrı Yay., İstanbul 1984, c.3, s. 84-85.

Buradan hareketle köle ve cariyelerin örtünmeleri ve mahrem yerleri hür insanlardan farklılık arz eder. Bu hususta Hz. Ömer (r.a.) hilafeti döneminde cariyelerin hür kadınlar gibi örtünmemeleri için dikkat ediyor, kurallara uymayarak hür kadınlara benzeme gayesiyle örtünen kadınları cezalandırıyordu. el-Müseyyeb b. Dârim, Hz. Ömer'i elinde bir kamçı, başındaki başörtü düşünceye kadar bir cariyenin başına vurduğunu gördüğünü ve ona "Neden cariyeye hür bir kadına benzesin?" dediğini duyduğunu aktarmaktadır.⁹⁹

Resûlullah'ın kavminin liderinin kızı olup esir düşen ve kendisine yardım talebiyle gelen Cüveyriye (r.a.) validemize başını kaldırarak baktığı rivayet edilir. Bunun sebebi olarak Allah Resûlü'nün onunla evlenme düşüncesi, İkinci sebep olarak ise cariyelerin avret yerlerinin hür kadınlardan farklı olması zikredilir.¹⁰⁰ Cariyelerin avret yerleri ve örtünmeleri ile alakalı Hz. Peygamber (s.a.v.), "Biriniz cariyesini kölesiyle nikâhladığı zaman onun avret yerine bakmasın." buyurmuşlardır.¹⁰¹ Bu cariyeye sahibinin mülkü kabul edilse de artık o, sahibi için yabancı bir kadın gibi olmaktadır.

Kaynakça

- Abbott, Nabia. *Hz. Muhammed'in Sevgili Eşi Ayşe*, çev. Tuba Asrak Hasdemir, Yurt Kitap Yayın, Ankara, 1999.
- Abdullah b. Mahmud el-Mevsilî (ö.683/1284), *el-İhtiyar li Ta'lili'l Muhtâr*, Çağrı Yay., İstanbul 1984.
- Abdürrezzak, Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmam Abdürrezzâk es-San'ani (211/827), *el-Musannef*, tahk. Habiburrahman A'zami, Beyrut, el-Meclisü'l-İlmi, ikinci baskı, 1983.
- Bayraklı, Bayraktar, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'ân Tefsiri*, İstanbul, Bayraklı Yayınları, 2007.
- Belazûrî, Ahmed b. Yahya b. Cabir, *Ensâbü'l Eşrâf*, tahk. Süheyl Zekkar, Riyad Zerkay, Darü'l Fikir, Beyrut, 1997.
- Bozkurt, Nebi, "Eğlence", *DİA*, c. 10. İstanbul 1994.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *Sahîh*, İstanbul, Çağrı Yayınları, t.y.

⁹⁹ İbn Sa'd, Tabakât, c. 9, s. 125.

¹⁰⁰ İbn Hişam, Ebû Muhammed Cemaleddin Abdülmelik İbn Hişam, (ö.213/828), *es-Siretü'n-nebevi*, tahk. Ömer Abdüsselam Tedmiri, Trablus-Şam, Darül Kitabil Arabi,1990, c. 3, s. 240-241.

¹⁰¹ Ebu Davud, *Libas* 34.

- Cemâlü'd Din Ebü'l Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Cevzî (ö.597/1201), *el-Muntazam fî Târîhi'l Ümeme ve'l Mülûk*, tahk. Muhammed Abdulkadir Atâ, Darü'l Kütüb el İlmiyye, Beyrut, 1992.
- Cevad Ali, *Mufasssal Tarihü'l Arab Kable'l İslam*, c. 5, Bağdat Üniversitesi, h.1413.
- Döndüren. Hamdi, "Eğitimde Ailenin Misyonu", *Aile Sempozyumu*, Medeniyet Vakfı, Tebliğler. Sistem Ofset, Ankara, 2015.
- Duman, Zeki, "Asr-ı Saâdetde Adab-ı Muaşeret", *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saâdet'te İslâm*, edt. Prof.Dr. Vecdi Akyüz, Ensar Yayınları, İkinci Basım, İstanbul, 2007.
- Ebû Dâvûd Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî, *Sünen*, İstanbul, Çağrı Yayınları, t.y.
- el-Ferrâ, Ebû Zekerîya Yahya b. Ziyad b. Abdullah b. Manzûr ed-Deylemî el-Ferrâ, *Meani'l-Kur'an*, tahk. Ahmed Yusuf en-Necati, Daru'l Mısriyye, 1. Baskı, t.y.
- el-Münâvî, Zeynüddin Ahmed b. el-Med'uv bi Abdurra'uf b. Tâc el-Ârifîn b. Ali b. Zeyd el-Âbidin el-Münâvî (ö.1031/1622), *Feyzü'l Kadîr Şerhü'l Kadîr*, Mektebetü't Ticâriyye, Mısır, H. 1356, 1.Baskı, t.y.
- el-Vahidi, Ebi'l Hasan Ali b. Ahmed el-Vahidi en-Nisaburi, *Esbâbü'n Nüzûl en-Nasih ve'l Mensuh*, 'Alemü'l-Kütüb, Beyrut, t.y.
- es-Semhûdî, Nuriddin Ali b. Ahmed es-Semhûdî (ö.911/1505), *Vefâu'l-Vefâ*, Thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid, Darül Kütübü'l İlmiyye, 4. Baskı, h. 1404, Beyrut, es-Sıbai, *Beynel Fikh ve'l Kanun*, 4. basım, Beyrut-Şam, 1395/1975.
- et-Taberânî, Süleyman b. Ahmed b. Eyyub b. Matir el-Lahmî Ebü'l Kâsım et-Taberânî (ö.360/970), *el-Mu'cemu 'l-Evsat*, Tarık b. Avzullah b. Muhammed, Darü'l Haremeyn, Kahire, t.y.
- et-Taberânî, Süleyman b. Ahmed b. Eyyüb Matir el Lahmi eş-Şâmî Ebu'l Kasım et Taberânî (ö.360/970), *el-Mu'cemü'l Kebir*, tahk. Hamdi b. Abdülmeccid es-Selefi, Mektebetü İbn Teymiyye, Kahire, İkinci Baskı, t.y.
- et-Taberânî, Süleyman b. Ahmed b. Eyyüb Matir el Lahmi eş-Şâmî Ebu'l Kasım et Taberânî (ö.360/970), *el-Mu'cemü's Sağir (er-Ravdu'd Dâni)*, tahk. Muhammed Şekur Mahmud, Darü Ammar, Beyrut, 1985.
- et-Taberî, İbn Cerir et- Taberî, *Tarihi'r-Rüsul ve'l-Mülûk*, tahk. Muhammed Ebul Fadl İbrahim, Darul Marife, Mısır, İkinci Baskı, t.y.
- et-Taberî, Muhammed b. Cerir b. Yezid b. Kesir Ebu Cafer et-Taberî (ö.310/922), *Camiül Beyan fî Te'vili'l Kur'an*, tahk. Ahmed Muhammed Şakir, Müessesetü'r Risâle, Birinci Baskı, t.y.
- et-Tayyibî, Ukkâş, *Niçin Başörtüsü*, Amman, t.y.
- Gümüş, Sadrettin, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in (sav) Aile Hayatı*, Ravza Yayınları, İstanbul, t.y.
- Hamdi Yazır, *Hak Dini Kuran Dili*, Azim Yayıncılık, c. 2, İstanbul, t.y.
- Hamidullah, Muhammed, *İslam Peygamberi*, çev. Salih tuğ, 4. Basım, İstanbul.

- Hatalmış, Ali, *İlk Dönem İslam Tarihinde Kölelik*, Doktora Tezi, AÜSBE, Dan. Prof. Dr. İrfan Aycan, 2012.
- İbn Abdilber, Ebu Amr Yusuf b. Abdullah b. Muhammed b. Abdilber b. Asım en Nemri el Kurtubi (ö.463/1071), *el-İstîâb fi Marifeti'l Ashab*, tahk. Ali Muhammed el-Becâvî, Daru'l Cil, Beyrut, Birinci Baskı, 1992.
- İbn Abidin, Muhammed Emin b. Ömer b. Abdülaziz Abidin ed-Dimeşki (ö.1252/1836), *Reddü'l Muhtar ale'l Dürri'l Muhtar Şerhu Tenviri'l Ebsar*, tahk. Adil Ahmed Abdülmevcud, Ali Muhammed Muavviz, Beyrut, Darü'l Kütübü'l İlmiyye, 1994, c. 2, s. 78-79.
- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekir b. Ebi şeybe, Abdullah b. Muhammed b. İbrahim b. Osman (ö.235/849), *el-Kitâbu'l Musannef fi el-Ehâdîsi ve'l Âsâr*, tahk. Kemal Yusuf el Hut, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, Birinci Baskı, H.1409.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, Muhammed b. Ebi bekir b. Eyyub b. Sa'd Şemsuddin b. Kayyim el-Cevziyye (ö.751/1350), *Zadi'l Meâd fi Hedyi Hayri'l İbâd*, Müessesetü'r Risâle, 1-5, 1994.
- İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd b. Meni' Zühri İbn Sa'd (ö.230/845), *Kitâbü't-Tabakati'l-kebir*, tahk. Dr. Ali Muhammed Ömer, Mektebe Hancı, Kahire, 1. Baskı, 2001/1421.
- İbn Hişam, Ebû Muhammed Cemaleddin Abdülmelik İbn Hişam, 213/828, *es-Siretü'n-nebevi*, tahk. Ömer Abdüsselam Tedmiri, Trablus-Şam, Darü'l Kitabi'l Arabi, 1990.
- İbni Hişam, *Siyer*, trc. Hasan Ege, Kahraman Yayınları, İstanbul, 1985.
- İbn Şebbe, Ebû Zeyd Ömer b. Şebbe b. Abide Nemerî İbn Şebbe (ö.262/876), *Tarihü'l-Medîneti'l-Münevvere Ahbarü'l-Medîneti'l-Münevvere*, tahk. Fehim Muhammed Şeltu, 2. Baskı, Cidde, Dârü'l-İsfahani, 1973
- İbnü'l Esîr, Ebu'l Hasan Ali b. Ebi Kerem Muhammed b. Abdülkerim b. Abdülvahid eş-Şeybani el-Cezeri, İzzüddin İbnü'l Esîr (ö.630/1233), *Üsdü'l Gabe fi Ma'rifeti's Sahabe*, tahk. Ali Muhammed Muavviz, Darül Kütübü'l İlmiyye, t.y.
- İbnü'l Esîr, Mecdü'd-dîn Ebu's Saâdât el-Mübârek b. Muhammed b. Muhammed b. Muhammed ibni Abdi'l Kerim eş-Şeybânî el-Cezerî İbnü'l Esîr (ö.606/1209), *en-Nihâye fi Ğarîbi'l Eser*, tahk. Tâhir Ahmed ez-Zâvî, el-Mektebetü'l İlmiyye, Beyrut, 1979.
- Mâlik b. Enes, (Yahyâ b. Yahyâ rivayeti) el-Muvattâ, İstanbul, Çağrı Yayınları, 1981.
- Mu'cemü'l Vasît*, Şurûku't Devliyye matbaası, 4. Baskı, Mısır, 2004.
- Muhammed Halef, *Nizamül Üsra ve'l Müctema' fi'l İslam*, Darul Fikir, Amman, 2015/1436.
- Muhammed Hüseyin Ebu Yahya, *Nizamü'l Üsra fi'l İslâm*, Amman, t.y.
- Mukâtil, Ebu'l Hasan Mukâtil b. Süleyman b. Beşir el-Ezdi el-Belhi (ö.150/767), *Tefsirü Mukatil b. Süleyman*, tahk. Abdullah Mahmud Şehate, Darü İhyaü't Tûras, 1.Baskı, 1423, Beyrut.
- Mutçalı, Serdar, *Türkçe-Arapça Sözlük*, Dağarcık, 1995.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyin Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî, *Sahîh*, tahk: Muhammed Fuâd Abdülbâkî, İstanbul, Çağrı Yayınları, t.y.
- Nesâî, *es-Sünenü'l-müctebâ*, İstanbul, Çağrı Yayınları, t.y.

Savaş, Rıza, *Hz. Peygamber Döneminde Kadın*, Doktora Tezi, DEÜSBE (Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü), İzmir, 1991.

Savaş, Rıza, "Asr-ı Saâdet'te Kadın ve Aile Hayatı", *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saâdet'te İslam*, Ensar Neşriyat, İkinci Basım, c. 3, İstanbul, 2007.

Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre et-Tirmizî, *Câmiü't-Tirmizî*, İstanbul, Çağrı Yayınları, t.y.